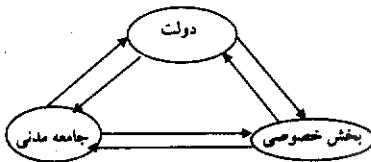

محمد ایرانمنش

حکمرانی خوب؛ بنیان توسعه

بهبود عملکرد اقتصادی کشورها، در گرو رعایت قواعد حکمرانی خوب است. مشارکت مردم در تصمیم‌گیری‌ها، پاسخگو بودن دولت در برابر مردم، تأمین ثبات سیاسی، بهبود اثربخشی حکومت، بهبود کیفیت مقررات، رعایت قانون، مهار فساد و شفاف‌سازی از مهمترین شاخص‌های حکمرانی خوب هستند.

شاخص‌های حکمرانی خوب از نظر برنامه عمران سازمان ملل متحد (UNDP) عبارتند از: پاسخگویی، اجماع محوری، مشارکت، قانون‌محوری، کارایی، اثربخشی، عدالت و برابری، مسئولیت‌پذیری و شفافیت.

«حکمرانی خوب» که اینک به صورت یک رهیافت جامع یا پارادایم جدید درمی‌آید، در پی شکست‌های برنامه‌های تعدیل ساختاری مورد نظر بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول، در اواخر دهه ۱۹۹۰ سر برآورد. می‌توان گفت پس از جنگ جهانی دوم تاکنون با سه رهیافت توسعه اقتصادی رویه‌رو بوده‌ایم؛ در دوره اول که از پس از جنگ جهانی دوم (۱۹۴۵) تا اواخر دهه ۱۹۷۰ به طول انجامید، در اثر ویرانی‌های جنگ و همچنین بروز بحران بزرگ دهه ۱۹۳۰، اعتقاد بیشتر نظریه‌پردازان و سیاستگذاران، ضرورت وجود دولتی بزرگ و ایفای نقش حیاتی شرکت‌های دولتی در حل مشکلات بود. به نظر آنان بخش خصوصی توان و سرمایه لازم را برای بسیج توسعه ندارد و دولت یا شرکت‌های دولتی می‌تواند این رسالت را برعهده بگیرند.

گفتنی است که معالجه رکود بزرگ جهان

به نظر می‌رسد، ولی بر هر سازمان، مؤسسه و نهادی که در آن رابطه کارفرما - کارگزاری حاکم است مانند شرکت‌های تجاری، مؤسسه‌های غیرانتفاعی و یا حتی خانواده، قابل اعمال است. در واقع کارگزاران هر سازمان یا جامعه‌ای که از سوی کارفرمایان اختیار اداره آن را به دست می‌گیرند، باید طبق قوانین و مقررات تدوین شده و با شفافیت در برابر اعمال و عملکردهای خود پاسخگو باشند و بهره‌وری مجموعه سازمان را در رسیدن به اهداف سازمان متحقق سازند. حکمرانی خوب، رهیافتی جدید برای توسعه پایدار است. طبق آن تعاون سه بخش: ۱- دولت ۲- بخش خصوصی و ۳- جامعه مدنی برای بسیج تمامی توان‌های یک کشور برای توسعه همه‌جانبه ضروری است.

حکمرانی خوب، رهیافتی جدید برای توسعه پایدار است

مشارکت مردم در

تصمیم‌گیری‌ها، پاسخگو بودن

دولت در برابر مردم، تأمین

ثبات سیاسی، بهبود اثربخشی

حکومت، بهبود کیفیت

مقررات، رعایت قانون،

مهار فساد و شفاف‌سازی

از مهمترین شاخص‌های

حکمرانی خوب هستند

کتاب «حکمرانی خوب؛ بنیان توسعه» بی‌تردید نخستین و یگانه کتاب جامع در مفهوم و ابعاد «حکمرانی خوب» (Good Governance) است. این کتاب در سال ۱۳۸۳ به کوشش دکتر احمد میدری و دکتر جعفر خیرخواهان، توسط مرکز پژوهش‌های مجلس انتشار یافته است.

مطالب کتاب طی ۴ سال در دفتر بررسی‌های اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس، توسط گروهی از محققان و مترجمان کشور تدوین شده است. نقش اساسی در این تدوین، برعهده دکتر میدری، اقتصاددان توانای کشور بوده که مطالعاتش در این زمینه از سال ۱۳۷۸، هم‌زمان با طرح لایحه برنامه سوم در مجلس آغاز شده بود.

تعریف حکمرانی خوب را می‌توان در جمله زیر خلاصه کرد: «اعمال قدرت اقتصادی، سیاسی و اداری براساس قانون، پاسخگویی و اثربخشی». حکمرانی خوب، گرچه اصطلاحی سیاسی و مرتبط با حکومتداری و حکمروایی

غرب در اثر نظریه انقلابی کیتز، که مبتنی بر مداخله دولت بود نیز راه را بر توجه به دولت به عنوان عامل تصحیح کاستی و شکست بازار، بر ادبیات اقتصادی این دوره هموار ساخت، اما پس از حدود سه دهه پیروی کشورها از این نظریه، شکست آن بویژه در کشورهای در حال توسعه آشکار شد، چرا که شرکت های دولتی، توانایی و کارایی لازم را در انجام این رسالت خطیر نداشتند و اکثراً به زیان دهی افتادند. شکست این نظریه، راه را بر ظهور دوباره نظریه مبتنی بر اقتصاد بازار به صورت مکتب شیکاگو یا

و نهادهایی است که دولت را در انجام وظایف حاکمیتی و پشتیبانی خود توانا سازد و توسعه بازار و جهت گیری آن را به سوی تأمین منافع عمومی ممکن سازد.

به طور کلی می توان گفت:

در دوره های اول و دوم، بیشتر بزرگی و کوچکی و با کمیت آن مطرح بود، در حالی که در دوره سوم، کیفیت دخالت دولت مدنظر قرار گرفت.

مطابق نظریه جدید، دخالت دولت ضعیف (بند) در اقتصاد، به بروز بحران ها می انجامد و عدم

و بیرونی کشورها در اتخاذ حکمرانی خوب بسیار مهم هستند. رهبران کشورها باید سکاندار سیاستگذاری ها باشند. در این رهافت، هدف، تنها رشد اقتصادی نیست، بلکه تحقق توسعه پایدار مستلزم پیگیری همزمان مردم سالاری، برابری و حفظ محیط زیست است.

کتاب «حکمرانی خوب، بنیان توسعه از یک پیشگفتار، یک مقدمه اصلی و چندین مقدمه فرعی، سه بخش و چندین پی نوشت در ۷۷۷ صفحه و یک لوح فشرده صوتی - نوشتاری تشکیل شده است. بخش اول، نقد نظریات پیشین و زمینه های پیدایش نظریه حکمرانی خوب و شامل ۵ مقاله به شرح زیر است:

۱- تاریخچه اجماع واشنگتنی و پیشنهادهایی برای برنامه کار اصلاحات، نوشته ویلیامسون از طراحان سیاست های تعدیل ساختاری برای امریکای لاتین. او در این مقاله به خطاهای فاحشی اعتراف می کند و راه حل هایی برای خصوصی سازی صحیح ارائه می دهد.

۲- ابزار بیشتر و اهداف گسترده تر؛ حرکت به سوی اجماع پسا واشنگتنی، نوشته جوزف استیگلیتز، معاون پیشین بانک جهانی و منتقد بزرگ سیاست های تعدیل ساختاری و برنده جایزه نوبل اقتصاد ۲۰۰۱.

۳- اصلاحات به کجا می رود؟ ده سال تجربه گذار، نوشته استیگلیتز. او در ضمن نقد سیاست های اجماع واشنگتنی، بخش هایی از الگوی خاص خود را ارائه می دهد. به نظر او اصلاحات باید به تقویت سرمایه اجتماعی، سازمانی و حکمرانی شرکی بهتر بینجامد.

۴- حکمرانی خوب، پیشینه و تکوین مفهوم، نوشته استرین.

۵- تغییر در سیاست های بانک جهانی و پیدایش نظریه حکمرانی خوب، نوشته احمد میدری.

به نظر او، تجربه خصوصی سازی در کشورهای اروپای شرقی و شوروی سابق و تحولات اقتصاد جهانی در دو دهه گذشته، بسیاری از باورهای پیشین در مورد دولت و بازار را به زیر سؤال می برد.

بخش دوم با عنوان مفهوم، کاربرد و سیاست های حکمرانی خوب، دارای ۵ مقاله به شرح زیر است:

۱- تأثیر حکمرانی بر کیفیت رشد، که فصلی از کتاب «کیفیت رشد» بانک جهانی است و رویکرد جدید این سازمان را به رشد و توسعه اقتصادی منعکس می سازد.

این مقاله آثار زیانبار فساد را به صورت عدم تخصیص بهینه منابع، کاهش سرمایه گذاری داخلی و خارجی، تشدید فقر و تصرف دولت

موضوع	رهافت اول (دولت گرایی)	رهافت دوم (نئولیبرالیسم)	رهافت سوم (حکمرانی خوب)
زمان	از پس از جنگ جهانی (۱۹۴۵) تا اواخر دهه ۱۹۷۰	از اواخر دهه ۱۹۷۰ تا اواخر دهه ۱۹۹۰	از اواخر دهه ۱۹۹۰ تا کنون
جایگاه دولت	دولت به جای بازار	بازار به جای دولت	رفع کاستی های بازار و دولت
نقش دولت	دولت عامل توسعه	دولت مانع توسعه	دولت نه ذاتاً عامل و نه مانع توسعه است. دولت باید حکمرانی خوب داشته باشد.
اندازه دولت	بزرگسازای دولت	کوچکسازای دولت	کوچکسازای دولت در برخی موارد، یکی از راه های توانمندسازی دولت است، ولی همیشه کارساز نیست. کوچکسازای مستلزم تمرکززدایی، شایسته سالاری، همکاری، نظارت نهادهای مدنی و استانداردسازی نظام های آماری، پولی و بودجه است.

نئولیبرالیسم هموار کرد.

این نظریه عمدتاً معطوف به کاستن از سهم دولت در تولید ناخالص داخلی و تحدید نقش دولت در اقتصاد و یا به عبارتی کوچکسازای دولت بود.

نظریه مکتب شیکاگو که در دهه ۹۰ به اجماع واشنگتن معروف شد، به امکان تخصیص بهینه منافع توسط نیروهای بازار و عدم لزوم دخالت دولت در بازار اعتقاد داشت. در واقع بر اساس این نظریه، دولت از عامل اصلی توسعه به مانع اصلی توسعه تبدیل شد.

شکست سیاست های موسوم به تعدیل مبتنی بر نظریه یادشده، موجب بروز تحول دیگری در نظریات اقتصادی در اواخر دهه ۹۰ شد، این بار به جای شعار «دولت موتور توسعه» در مرحله اول و «دولت کوچک» در مرحله دوم، شعار «حکمرانی خوب» بر کرسی نشست.

مطابق با نظریه غالب جدید، دولت و بازار هر دو نهادی اجتماعی و متضمن کاستی ها و عیوبی هستند. تحقق توسعه، مستلزم رفع این کاستی ها و عیوب در نهادهای بازار و دولت است.

درواقع کلید توسعه در فراهم آوردن شرایط

مداخله دولت نیز بحران های دیگری را موجب می شود.

در جدول (۱) تفاوت های عمده سه رهافت نشان داده شده است.

در رهافت «حکمرانی خوب» شرایط درونی

در رهافت «حکمرانی خوب» شرایط درونی و بیرونی کشورها در اتخاذ حکمرانی خوب بسیار مهم هستند. رهبران کشورها باید سکاندار سیاستگذاری ها باشند. در این رهافت، هدف، تنها رشد اقتصادی نیست، بلکه تحقق توسعه پایدار مستلزم پیگیری همزمان مردم سالاری، برابری و حفظ محیط زیست است

توسط گروه‌های همسو نشان می‌دهد. این مقاله نتیجه می‌گیرد که برای دستیابی به رشد اقتصادی پایدار، به نهادهایی نیاز است که تعادل دولت، بازارها و جامعه مدنی را در بهترین وجه برقرار نمایند.

۲- حکمرانی مردم‌سالار: عنصر اصلی اصلاحات سیاسی و اقتصادی، نوشته مرکز بین‌المللی کسب و کار.

در این مقاله، پس از تعریف ساده حکمرانی خوب، آثار حکمرانی بد توضیح داده می‌شود.

۳- درآمدی بر نظریه خروج-اعتراض، نوشته محمد مالجو.

در این مقاله، رقابت (خروج) و اعتراض دو سازوکار اصلی بهبود حکمرانی به‌شمار آمده‌اند.

۴- اصلاح نهادهای عمومی و تقویت حکمرانی: راهبرد اصلی.

این مقاله، خلاصه گزارشی مفصل از بانک جهانی است و مباحثی نظری حکمرانی خوب و طرح‌های بانک جهانی در کشورهای جهان را ارائه می‌دهد.

شده‌های سیاسی و حکمرانی که خلاصه فصل پنجم گزارش توسعه جهانی سال ۲۰۰۲ بانک جهانی است.

بخش سوم کتاب شامل ۵ مقاله زیر است:

۱- بررسی تطبیقی نظریه حکمرانی خوب با آموزه‌ها و سیره حکومت امام علی (ع)، نوشته دکتر محمدحسین حسین‌زاده بحرینی.

۲- سیاست شفافیت: آیا دست نامرئی بازار نیاز به دستکش شفاف دارد؟ نوشته فلورینی، که در آن پاسخگویی و شفافیت از بنیان‌های حکمرانی خوب به‌شمار آمده‌اند.

۳- سیاستمداران خوب و سیاست‌های بد: انسجام اجتماعی، نهادها و رشد، نوشته ریتزن، استیرلی و وول کاک.

در این مقاله میان توسعه اقتصادی و انسجام اجتماعی و نهادهای کارآمد دولتی، همبستگی نزدیکی دیده شده است.

۴- پرسشنامه نظرسنجی برای مبارزه با فساد در چندین کشور، که توسط اداره حکمرانی بانک جهانی طراحی شده است.

در پایان معرفی کتاب «حکمرانی خوب» بنیان توسعه گفتنی است که به‌جا بود ذکر از مهمترین نقدهای انجام‌شده در مورد نظریه حکمرانی خوب نیز در کتاب به میان می‌آید تا خواننده برداشت باز و وسیعی از موضوع نماید.

بد نیست خوانندگان نشریه چشم‌انداز ایران بدانند که همه‌ساله، بانک جهانی، براساس ۶ شاخص زیر وضعیت حکمرانی را در کشورهای عضو، اندازه‌گیری و مقایسه می‌نماید:

۱- حق اظهار نظر و پاسخگویی

۲- ثبات سیاسی

۳- اثربخشی دولت

۴- کیفیت قوانین و مقررات

۵- کنترل فساد

۶- حاکمیت قانون

طبق برآوردهای بانک جهانی در سال ۲۰۰۶ (۱۳۸۵)، رتبه حکمرانی ایران در میان ۱۷۸ کشور جهان، ۱۱۰ بوده است که نسبت به گذشته تنزل نشان می‌دهد، برای نمونه نسبت به رتبه سال ۲۰۰۲ (۱۳۸۱)، بیش از ۵۴ رتبه کاهش داشته است.

اگر خواهان اشتراک نشریه چشم‌انداز هستید:

لطفاً برگ اشتراک را کامل و خوانا پر کنید.

حق اشتراک یک ساله داخل کشور ۲۴۰۰۰۰ ریال و خارج از کشور اروپا ۳۵۰۰۰۰ یورو و آمریکا ۴۰۰ دلار می‌باشد.

حق اشتراک را به حساب ۱۰۱۳۹۵ بانک ملی شعبه دانشگاه کد ۸۷ به نام لطف الله میثمی و یا به شماره حساب جام ۱۸۳۶۷۹۰۴ بانک ملت شعبه میدان توحید کد ۶۷۵۶/۱ به نام لطف الله میثمی واریز نمایید.

بریده یا رونوشت برگه تکمیل شده را به همراه اصل رسید بانکی یا پست سفارشی یا از طریق فاکس ارسال فرمایید.

۲۰٪ تخفیف به دانشجویان (با ارائه کپی کارت دانشجویی) و همچنین طرح امینی رایگان برای کسانی که توانایی خرید نشریه را ندارند (با ارسال نامه) در نظر گرفته شده است.

از مشترکینی که از توانایی مالی برخوردارند خواهشمندیم ما را از همتا علی خود محروم نفرمایند.

۰۲۱ - ۶۶۹۲۶۰۲۵

تهران - صندوق پستی ۱۳۴۱۵۲۸۹۵

فرم درخواست اشتراک

نام و نام خانوادگی:

نشانی:

تلفن:

کدپستی:

«فقد کدپستی الایمن است.»

آبان و آذر ۸۷ چشم‌انداز